

Recenzja

Nauczyciele języków obcych. Konteksty pracy – kształcenie – doskonalenie

Redaktorzy:

Ewa Andrzejewska, Magdalena Wawrzyniak-Śliwska

Wydawca:

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2017

ISBN:

97-83-7865-532-9

Liczba stron:

305

Monografia zatytułowana *Nauczyciele języków obcych. Konteksty pracy – kształcenie – doskonalenie* to ciekawy i bardzo na czasie zbiór tekstów doświadczonych nauczycieli i glottodydaktyków. Jest to lektura niezwykle ważna dla wszystkich zajmujących się kształceniem nauczycieli języków obcych w obecnych uwarunkowaniach i zapotrzebowaniu współczesnego świata na znajomość języków obcych, a tym samym konieczności priorytetowego potraktowania tego działu edukacji i osób stanowiących o jego sukcesie w największej mierze, tj. nauczycieli języków obcych. Promocja wielojęzyczności wskazuje również iż należy wyjść poza ramy dyskusji jedynie nad kształceniem w zakresie języka angielskiego, które to posiada już dużą bazę badawczą i może poszczycić się znaczącym stopniem innowacyjności. To ważne iż niniejszy tom poświęca również sporo miejsca innym językom nowożytnym.

Monografia składa się z trzech głównych części, które obejmują następujące obszary tematyczne: (1) konteksty pracy nauczycieli języków obcych (str. 15-118), (2) kształcenie nauczycieli języków obcych (str. 121-233) oraz (3) doskonalenie zawodowe nauczycieli języków obcych (str. 237-305).

Część I to sześć odrębnych tematycznie tekstów ilustrujących złożoność zadania nauczyciela glottodydaktyka w różnych kontekstach jego funkcjonowania. Opisuje różnorodne konteksty edukacyjne w Europie (Małgorzata Jedynak), porównuje pracę nauczyciela w polskiej szkole i pracę lektora w prywatnej szkole językowej (Dorota Pudo). W tej części znajdziemy też teksty dotyczące wybranych problemów kompetencji ucznia i nauczyciela, takich jak interkulturowe kompetencje negocjacyjne (Małgorzata Spychała-Wawrzyniak), kompetencje społeczne (Małgorzata Koler), czy też umiejętności merytoryczne dotyczące nauczania specyficznych treści, takich jak nauczanie znaków języka chińskiego (Bi Wei), oraz perspektywy, jakie roztacza przed badaczem procesów praktyki glottodydaktycznej metoda analizy fenomenograficznej (Magdalena Wawrzyniak- Śliwska). Wprowadzeniem do opisu kontekstów pracy nauczycieli jest artykuł Małgorzaty Jedynak „Foreign language teachers in the European Union – current situation, challenges, recommendations”, stanowiący szkicowe porównanie sytuacji dotyczącej zarówno kształcenia, jak i warunków pracy nauczycieli języków obcych w Europie na podstawie danych *Sieci informacji o edukacji w Europie – Eurydyce*. To, czego może trochę zabrakło w tym tekście, to odniesienie się do programów kształcenia nauczycieli funkcjonujących w Unii Europejskiej i promowanych przez European Center for Modern Languages (Graz) narzędzi, takich jak na przykład *European portfolio for student teachers of languages* (EPOSTL). Dorota Pudo w artykule pt. „Nauczyciel języka obcego a lektor w prywatnej szkole językowej” analizuje te dwa odrębne konteksty nauczania języków obcych ukazując ich cechy wspólne, ale i podkreślając bardzo istotne różnice. Ponieważ wielu z absolwentów studiów neofilologicznych podejmuje pracę w prywatnych szkołach językowych, autorka zauważa bardzo słusznie, iż specyfika nauczania w tym kontekście wymaga kształcenia przyszłego nauczyciela również w tym zakresie, szczególnie w grupach dorosłych (oraz, w moim przekonaniu, seniorów). Małgorzata Spychała-Wawrzyniak w tekście „Rola nauczyciela w procesie rozwijania interkulturowej kompetencji negocjacyjnej ucznia podczas lekcji języka obcego a polskie standardy kształcenia” poddaje krytycznemu osądowi kształcenie w Polsce, które to nie uwzględnia w sposób szczegółowy konieczności rozwijania interkulturowości w kontekście nauczania i uczenia się języka obcego w warunkach klasowych. To nie tylko tekst definiujący problem, ale i oferujący propozycje zastosowania treningów interkulturowych, tak ważnych w dobie powszechnej komunikacji międzynarodowej i postępujących procesów globalizacji. Nie tylko kompetencja interkulturowa stanowi ważny aspekt profesjonalizmu nauczyciela glottodydaktyka, ale również i jego kompetencje społeczne. Kolejny tekst autorstwa Małgorzaty Koler, zatytułowany „Potrzeby nauczycieli języków obcych w zakresie kompetencji społecznych”, poświęcony jest temu właśnie aspektowi pracy nauczyciela. Autorka określa zakres kompetencji społecznych, jako obejmujący komunikację werbalną i niewerbalną, asertywność, empatię, autoprezentację czy umiejętność rozwiązywania

problemów. Według autorki, rola kompetencji społecznych uwidacznia się w efektywnym kierowaniu klasą, atmosferą w niej panującą, zarządzaniem motywującym oraz właściwym rozkładem relacji w klasie, gdzie nauczyciel powinien być zarówno liderem, jak i partnerem. Co istotne w tym artykule, to podkreślenie iż lekcja języka obcego to nie tylko lekcja przedmiotu, ale daleko dalej sięgająca edukacja, wychowanie oraz tworzenie postaw i umiejętności społecznych ucznia. To ważne, by nauczyciel glottodydaktyk był tego świadom. Artykuł Bi Wei, pt. „Issues in teaching Chinese characters to foreign learners outside the Chinese character culture circle” to jedna z nielicznych publikacji poświęconych nauczaniu języka chińskiego dostępnych w Polsce, gdzie język chiński zyskuje coraz więcej popularności, co wyraża się między innymi powstawaniem coraz liczniejszych uniwersyteckich ośrodków jego kształcenia. Autorka ukazuje jeden z istotnych problemów dydaktycznych, jakim jest nauczanie znaków języka chińskiego, wymagających nie tylko wzmożonej uwagi nauczyciela, ale i jego pełnej świadomości ich unikalnego charakteru. Według obserwacji autorki nauczyciele popełniają wiele błędów w tym zakresie. W swoim mini studium analizy błędów, Wei udowadnia, iż znaki chińskie są problemem dla uczącego się. Niestety nie został tu bliżej określony kontekst badania. Należy je więc potraktować jako luźne obserwacje glottodydaktyka niż poprawnie przeprowadzony projekt badawczy. Tekst kończący część I, to artykuł Magdaleny Wawrzyniak-Śliwskiej pt. „Fenomenografia jako perspektywa w badaniach glottodydaktycznych nad nauczycielami”. Autorka omawia pokrótce fenomenografię jako metodę jakościową badań nad nauczycielem glottodydaktykiem, ukazując zarówno jej przewagę nad metodami ilościowymi, jak również możliwe problemy związane z jej subiektywnością, a tym samym konieczność triangulacji metod. Tekst ten dobrze wpisuje się w coraz bardziej zyskujące na popularności podejście jakościowe w badaniach naukowych, w tym w glottodydaktyce i w kształceniu nauczycieli. To metoda coraz bardziej popularna w Polsce i należałoby tu wymienić pominięte przez autorkę badania jakościowe prowadzone między innymi przez Danutę Gabryś Barker czy Dagmarę Gałądę, które stosują model Mayringa (2001) będący uszczegółowieniem i ustrukturyzowaniem metody fenomenograficznej.

Część II monografii obejmuje siedem artykułów poświęconych modelom i propozycjom kształcenia nauczycieli językowo obcych poprzez ukazanie kolejno motywacji studentów przyszłych nauczycieli, propozycji zreformowania programu kształcenia, przedstawienie wykorzystania nowoczesnych technologii, jak również, a może przede wszystkim, kształtowanie podejścia refleksyjnego u nauczyciela poprzez rozwijanie jego spostrzegawczości pedagogicznej. Anna Hau w tekście „Motywacje wyboru specjalności nauczycielskiej przez studentów neofilologii” przedstawia bardzo interesujące badanie obejmujące studentów specjalności nauczycielskiej studiów neofilologicznych, którego celem było zdiagnozowanie stopnia świadomości przy podejmowaniu decyzji o studiach nauczycielskich oraz ich źródeł. Dane zebrane

za pomocą ankiety umożliwiły autorce określenie motywów tych decyzji jako instrumentalne (uzyskanie określonego zawodu), integracyjne (jako wyraz pasji) oraz mieszane. Przedstawiona została tutaj jedynie analiza jakościowa, a szkoda, że autorka nie pokusiła się o komentarz ilościowy, ukazujący na przykład proporcje pomiędzy różnymi typami motywacji, ukazujące, które z nich są dominujące. Badani studenci zostali dodatkowo poproszeni o przedstawienie swojej oceny kształcenia nauczyciela języków obcych, w której za główne cechy negatywne uznano niedostateczną liczbę zajęć językowych oraz praktyki zawodowej w szkole. Studenci podkreślali również brak powiązania teorii glottodydaktycznej z jej praktyką. Badanie motywacji przyszłych nauczycieli, jak również ich oczekiwań wobec kształcenia, jakie otrzymują, powinny stanowić nieodłączny element pracy z przyszłymi nauczycielami. W artykule Doroty Werbińskiej pt. „Nauczyciel języka obcego – propozycja programowa przedmiotu (na podstawie języka angielskiego)” przedstawiony został niezwykle ciekawy projekt nowego modułu kształcenia przyszłych glottodydaktyków poświęcony wyłącznie nauczycielowi. Według autorki, należałoby przededefiniować jego rolę, pozycję i zadania, a zatem należałoby dokonać jego „dekonstrukcji” zgodnie z podejściem poststrukturalnym. Artykuł przedstawia szczegółową tematykę wykładów, pytania do dyskusji i podstawową bibliografię do każdego z nich. Wykłady obejmują dyskusję na temat specyfiki zawodu nauczyciela języków obcych, współczesnych wyznaczników jego pracy, tożsamości zawodowej, kontekstów pracy i rozwoju zawodowego. Autorka wyraża przekonanie, iż podstawą zawodu nauczyciela jest refleksja prowadząca do wiedzy, a nie autorytet zawodu czy też misja. Z tym ostatnim nie bardzo można się zgodzić, co pokazują inne badania. Przyszli nauczyciele glottodydaktycy bardzo często bowiem określają swój wybór zawodu jako spełnianie misji (Gabryś-Barker, 2012). Kolejny tekst, autorstwa Bernadety Wojciechowskiej, pt. „Le memorie de license dans la formation intellectuelle et professionnelle des enseignants de langues” (Prace licencjackie w kształceniu intelektualnym i zawodowym nauczycieli języków obcych) zwraca uwagę na rolę, jaką odegrać może pisanie pracy licencjackiej na początkowym etapie kształcenia glottodydaktycznego. Autorka przedstawia badanie własne, którego celem było określenie percepcji studentów dotyczących procesu pisania pracy licencjackiej i trudności, na jakie napotykali w formułowaniu i wyrażaniu swoich przemyśleń w tekście akademickim, jakim jest praca licencjacka. Myślę, iż tekst należało wzbogacić o więcej wypowiedzi badanych studentów. Na podkreślenia zasługuję natomiast sam pomysł takiego badania, które powinno być podejmowane przez nauczyciela akademickiego prowadzącego prace licencjackie, tak by lepiej dostosować własne zajęcia do kierowania pracą studentów. Pisanie pracy licencjackiej byłoby wtedy nie tylko efektywnym procesem kształcenia zawodowego, ale i pozytywnym doświadczeniem pobudzającym przyszłego nauczyciela do refleksji zawodowej. Kolejny artykuł także odnosi się do kontekstu kształcenia nauczyciela języka francuskiego. Joanna Górecka

w tekście „Rola nauczyciela w procesie współkonstruowania reprezentacji formy i celów dyskusji online” podkreśla rolę komputera w nauczaniu i uczeniu się języka obcego, a w szczególności w rozwijaniu umiejętności argumentowania w języku obcym. Autorka przedstawia bardzo dobrze opracowany wstęp teoretyczny do przeprowadzonego badania. Charakteryzuje nowy gatunek komunikacji, również w klasie językowej, jakim może być dyskusja *online* oraz określa jako podstawy jej aspekt myślenie krytyczne oraz negocjowanie celów przebiegu dyskusji. Tekst zilustrowany jest doświadczeniem autorki z przeprowadzonego badania własnego (badania w działaniu, ang. *action research*). Anna Kucharska w tekście pt. „Internet podczas zajęć z języka obcego wśród przedstawicieli pokolenia X i Y – wyobrażenia studentów, oczekiwania uczniów rzeczywistość nauczycieli” kontynuuje tematykę nauczania wspomaganego komputerem, tym razem badając podejście i percepcję tego procesu wyrażoną przez nauczycieli, studentów i uczniów. Celem przeprowadzonego badania ankietowego była odpowiedź na pytania dotyczące roli internetu w pogłębianiu wiedzy i form tej aktywności, jak również ocena możliwości wdrożenia komputera w kształceniu językowym jako alternatywy dla metod tradycyjnych. Wyniki badania wykazały małe rozbieżności pomiędzy pokoleniem X tzw. cyfrowych imigrantów (nauczyciele) i pokoleniem Y (studenci, uczniowie) (nazewnictwo za Kołodziejczyk, 2010). Jak zwraca uwagę autorka, próba badawcza była zbyt mała, by umożliwić generalizację wniosków, stanowić jednak może na pewno ilustrację pewnych trendów, które wymagają głębszego zbadania. Prawdopodobnie charakterystyka grupy, a zwłaszcza jej doświadczenia edukacyjne, czy też kontekst zdobywania wiedzy językowej zdeterminują ich postawy wobec roli edukacji cyfrowej. Artykuł „Kształtowanie spostrzegawczości pedagogicznej za pomocą metody zdarzeń krytycznych w ramach praktyki metodycznej z języka obcego”, autorstwa Anny Bąk-Srednickiej prezentuje (dość) innowacyjne w kontekście polskiej glottodydaktyki, podejście do kształcenia refleksyjnego nauczycieli języków obcych. Opierające się na tzw. zdarzeniach krytycznych (ang. *critical incidents*). Artykuł jest wynikiem doświadczeń koordynatora praktyk pedagogicznych studentów filologii angielskiej w szkołach podstawowych. Obserwacje przedstawione w artykule bazują na przeglądzie wybranych tekstów źródłowych w odniesieniu do określenia pojęcia refleksyjnej praktyki, spostrzegawczości pedagogicznej oraz metody zdarzeń krytycznych. Pojęcie zdarzeń krytycznych zostało potraktowane bardzo szkicowo i należałoby je poszerzyć chociażby o bardziej dogłębną definicję samej koncepcji, powiązanie jej z refleksyjnością i tzw. *critical events*, czyli wydarzeniami krytycznymi, kontrolowanymi przez uczącego się. Również opis samej metody nie daje pełnego jej obrazu i możliwości zastosowania. Przedstawiony przykład modelu praktyk jest niestety jedynie opisem jej dokumentacji i nie jest jasne, jak zastosowano metodę zdarzeń krytycznych. Należy jednak docenić sam dobór tematu artykułu i zwrócenie uwagi na metodę wydarzeń krytycznych. Cytowane teksty mogą stanowić dobre źródło dla czytelnika pragnącego

zglebić ten temat. Magdalena Witkowska kontynuuje problematykę refleksyjnego nauczania w tekście „Refleksje kandydatów na nauczycieli języka angielskiego jako źródło wiedzy o kształtowaniu się postawy refleksyjnego praktyka”. Autorka prezentuje tutaj garść rozważań na temat refleksyjnego kształcenia w części teoretycznej, która jednak wydaje się być nieco zawężona i ogólnikowa. Choć jest ono ważne, refleksyjne kształcenie to nie tylko „odkrywanie siebie”, ale i aktywność badawcza nauczyciela (i przyszłego nauczyciela w procesie jego kształcenia). Pominięto zupełnie rolę, jaką odgrywa badanie w działaniu w tym kształceniu (A. Burns, D. Nunan). W części empirycznej artykułu przedstawione zostało bardzo oryginalne badanie refleksyjności studentów, przyszłych nauczycieli języka angielskiego przy pomocy nagrań tekstów narracyjnych w formie werbalizowanego protokołu myśli, ukazujących proces planowania lekcji, jak również refleksji na temat zarządzania klasą. Jest to więc przykład refleksji-w-działaniu. Autorka porównała czas wykonywania zadania i liczbę refleksji, ocenę planu lekcji i liczbę refleksji oraz dokonała analizy ilościowo-jakościowej treści refleksji studentów. Wyniki są jednoznacznie pozytywne, gdyż badani studenci wykazali się refleksyjnością, choć w różnym stopniu. Choć refleksyjność jest po części uznawana za cechę wrodzoną, to może też być kształcona (Gabrys-Barker, 2012). Uważam, że autorka po diagnozie wstępnej dokonanej w swoim badaniu i przedstawionej w artykule, mogłaby się pokusić o pewne wnioski dotyczące kształcenia tejże refleksyjności przyszłych nauczycieli (zob. Gabrys-Barker, 2012).

Część III monografii prezentująca cztery teksty, dotyczy doskonalenia zawodowego już praktykujących nauczycieli. Artykuł Ewy Furche pt. „Doskonalenie zawodowe nauczycieli z perspektywy wojewódzkiej placówki doskonalenia nauczycieli” jest prezentacją, której celem było ukazanie podstaw prawnych i aktywności związanych z doskonaleniem nauczycieli praktykujących na poziomie centralnym i regionalnym. W części empirycznej tekstu, autorka przedstawia działalność ośrodka, z którym jest związana zawodowo, tj. Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN) w Gdańsku, ukazując wyniki okresowego badania potrzeb nauczycieli w regionie w zakresie doskonalenia zawodowego zarówno nauczycieli, jak i dyrektorów placówek edukacyjnych. Wyniki pokazały, iż duży odsetek nauczycieli (58%) nie jest świadom, jakie działania są podejmowane przez CEN. Jednocześnie badani wyrazili chęć współpracy z ośrodkiem na bardziej indywidualnych warunkach, kiedy to placówki szkolne zgłaszałyby zapotrzebowanie na odpowiednie szkolenie. To bardzo ważny tekst zarówno dla osób zaangażowanych w szkolenie zawodowe, które prowadzą poszczególne ośrodki, jak i dla samych nauczycieli, by uświadomić im ich istnienie i pomocniczą rolę tego ośrodka w rozwoju zawodowym nauczyciela. By uniknąć rutyny i rozwijać swoje umiejętności zgodnie z kierunkami współczesnej dydaktyki i pedagogiki, nauczyciel kształci się przez całe życie, dlatego ważne są publikacje na ten temat i ich promocja wśród nauczycieli. Kolejny tekst traktujący o rozwoju zawodowym nauczycieli to raport z badania przeprowadzonego przez Marię Jolantę Bogucką i przedstawionego

w artykule „Doskonalenie zawodowe z perspektywy nauczyciela języka angielskiego w edukacji wczesnoszkolnej – raport z badania”. Również ta autorka podkreśla konieczność permanentnego rozwoju zawodowego nauczyciela w różnych mniej lub bardziej formalny sposób, indywidualnie czy poprzez odpowiednie instytucje kształcące nauczycieli. Analiza ilościowa wskazuje, iż duży odsetek badanych (89,06%) aktywnie uczestniczy w formach doskonalenia zawodowego, które to autorka wymienia na podstawie zebranych danych. W analizie jakościowej koncentruje się na opiniach nauczycieli dotyczących treści form doskonalenia zawodowego oraz ich dostępności, jednocześnie podkreślając, że nauczyciele są świadomi konieczności kształcenia, a w szczególności kształcenia językowego. Dodatkowo przeprowadzone wywiady ukazały inne formy aktywności nauczycieli, takie jak na przykład wizyty w placówkach edukacyjnych w Wielkiej Brytanii, określane przez nich jako motywujące i stymulujące dalszą aktywność. Nauczyciele mają swoją wizję dalszego kształcenia, która powinna być bardziej systemowa, ale jednocześnie dostosowana do ich indywidualnych potrzeb. Wysoko oceniane są szkolenia prowadzone przez uniwersytety, które przynoszą wzajemne korzyści obydwóm stronom. Dla uniwersytetu kontakt z nauczycielem i współczesną szkołą i jej dylematami jest nie do przecenienia, tak w samym kształceniu przyszłych nauczycieli, jak i w pracy badawczej. Ten artykuł to ważny głos w dyskusji na temat roli uniwersytetu w środowisku nauczycielskim. Artykuł „Poradnik do podręcznika w doskonaleniu zawodowym nauczycieli języków obcych”, autorstwa Ewy Andrzejewskiej to jedna z relatywnie niewielu publikacji traktujących o materiale pomocniczym, jakim jest książka nauczyciela. Autorka definiuje termin oraz ukazuje książkę nauczyciela zarówno z perspektywy diachronicznej (rys historyczny), jak i jej funkcji, szaty graficznej i treści szczegółowych. Pokusiła się ona również o dokonanie przeglądu niezbyt licznych istniejących badań dotyczących kryteriów ewaluacji książki nauczyciela, jej funkcji, oczekiwań i nastawienia nauczycieli, a także sposobu jej stosowania w przygotowaniu i przeprowadzeniu lekcji języka obcego. Autorka słusznie uznaje, iż książka nauczyciela może stanowić niezwykle ważny materiał dla rozwoju zawodowego pod warunkiem stosowania jej w sposób refleksyjny. To bardzo ważne, by nauczyciel nie przyjmował przedstawianych mu treści i scenariuszy jako jedynej dobrej metody, chociażby dlatego, iż kontekst nauczania jest inny w każdej sytuacji. Artykuł wskazuje kierunki badania kwestii związanych z książką nauczyciela, tym samym charakteryzując relatywnie nowe, bardzo istotne dla kształcenia zawodowego nauczycieli pole badawcze. Monografię kończy artykuł napisany przez Renatę Majewską pt. „Coaching w pracy nauczyciela języka obcego – kompetencje na miarę XXI wieku”, poświęcony jest bardzo modnemu tematowi w literaturze marketingowej, który zaczyna niestety przenikać w mało zmodyfikowanej formie do innych dziedzin, między innymi do edukacji i kształcenia nauczycieli. Autorka krytycznie odnosi się do powszechnie rozumianego pojęcia *coachingu* i przedstawia próbę jego zdefiniowania w bardziej precyzyjny sposób,

podkreślając, że faktycznie jego cele są zgodne z tymi, jakie stawia sobie edukacja. Opierają się na humanistycznym założeniu, iż każdy człowiek ma potencjał do osiągnięcia swoich celów, cele te muszą być jednak odpowiednio zdefiniowane, a indywidualny potencjał odpowiednio pobudzony i wydobyty. To założenia dobrze znane z psychologii humanistycznej Abrahama Masłowa, Jeremiego Brunera, czy w glottodydaktyce, z publikacji Gertutre Moskowitz. W coachingu pojawia się zmiana stosowanej terminologii mającej wyrazić znane już w dydaktyce pojęcia. Dla przykładu *coach* to nauczyciel-facylitator w ujęciu humanistycznym, stawianie różnego rodzaju pytań to nauczanie i uczenie się poprzez poszukiwanie i refleksję, cisza to w praktyce glottodydaktycznej czas na zastanowienia, tzw. *wait time*. Jak podkreśla sama autorka, coaching można porównać z rozwijaniem autonomii ucznia, której podstawę stanowi samoświadomość i odpowiedzialność za swoje działania, które prowadzą do korzystnej zmiany. Autorka przedstawia również możliwości, jakie daje coaching w pracy wychowawczej z uczniem, co jednak wymaga od nauczyciela wykształcenia cech dobrego coacha. Autorka wykazuje ogromną wiarę w powodzenie metody coachingu, uznając ją za obiecującą metodę rozwoju zawodowego. Prawdopodobnie jest to zgodne z prawdą, aczkolwiek nie jestem pewna, czy coaching wprowadza nowe treści, rozwija nowe, nieznanne do tej pory postawy i działania nauczyciela. Może jednak nazwanie po nowemu czegoś dobrze już znanego (co nie znaczy wcale, że stosowanego!) spowoduje, iż podejście to będzie bardziej atrakcyjne dla współczesnego dydaktyka i wychowawcy, jak również dla studenta czy ucznia.

Zrecenzowana monografia to ważna publikacja nie tylko ze względu na swoją jakże aktualną treść dla szybko zmieniającej się szkoły polskiej i szkolnictwa wyższego, ale także rolę, jaką odgrywa we współczesnym świecie kształcenie językowe. Monografia napisana jest z wielu perspektyw: nauczyciela-praktyka, badacza i osoby odpowiedzialnej za kształcenie nauczycieli. Stanowić może cenny materiał przede wszystkim dla twórców programów kształcenia nauczycieli języków obcych oraz instytucji ich kształcących.

Recenzent
Danuta Gabryś-Barker
Uniwersytet Śląski
danuta.gabrys@gmail.com

Bibliografia

Gabryś-Barker, D. (2012). *Reflectivity in pre-service teacher education: Survey of theory and practice*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.